

ВИСНОВОК

рецензента

кандидата педагогічних наук Швалюк Тетяни Миколаївни
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації

Погребняк Вікторії Олександрівни

**«Соціальна адаптація дітей із порушеннями мовлення в інклюзивному
дошкільному закладі освіти»,**

поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта
(01 Освіта/Педагогіка)

1. Актуальність теми дослідження. Проблема соціальної адаптації дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчання стала предметом дослідження, перш за все, внаслідок реформування сучасної освітньої парадигми та об'єктивних потреб суспільства, що вникають внаслідок раннього залучення дітей з особливими освітніми потребами у заклади загальної середньої освіти. Увага закладу дошкільної освіти із інклюзивним навчанням спрямована на оновлення змісту освіти, змінює акцент на становлення більш глибокої, ніж раніше, диференціації та індивідуалізації процесу навчання, на розвиток життєвої компетенції, творчих здібностей та міжособистісних стосунків дітей з ООП.

Активне залучення дітей з порушеннями мовлення в заклади дошкільної освіти з інклюзивним навчання визначають передумови своєчасного розвитку соціальних навичок дитини як планомірна перспектива соціальної адаптації дітей в колективі однолітків. Відносна завершеність соціальної адаптації в групі закладу дошкільної освіти, колективі однолітків, відповідність особистості основним вимогам і соціальним очікуванням є основною умовою нормального функціонування в сучасному суспільстві. Тому проблема соціальної адаптації дітей з порушеннями мовлення ще з дошкільного віку є досить актуальною і малорозробленою.

Дисертаційне дослідження виконано в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова в межах комплексного дослідження

кафедри логопедії та логопсихології факультету спеціальної та інклюзивної освіти «Зміст освіти, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження, дає підстави для висновку щодо обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, оскільки дисертанткою, здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз та узагальнення загальних та спеціальних науково-педагогічних праць учених з проблеми дослідження.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання проблеми соціальної адаптації дітей із порушеннями мовлення в інклюзивному дошкільному закладі освіти, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності програми соціальної адаптації дітей із загальним недорозвиненням мовлення дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

Дисертація містить вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, висновки, список використаних джерел та додатки.

У процесі дослідження було використано комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження:

Теоретичні: аналіз та узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури щодо соціальної адаптації дітей з порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні. Це дозволило оцінити стан досліджуваної проблеми та виявити ключові аспекти соціальної адаптації таких дітей.

Практичні: спостереження, аналіз документації працівників інклюзивно-ресурсних центрів, закладів дошкільної освіти; бесіди, анкетування, застосування діагностичних методик, а також педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) для виявлення особливостей та рівнів соціальної адаптації дітей з порушеннями мовлення в інклюзії.

Статистичні: методи математичної статистики для проведення

кількісного і якісного аналізу емпіричних даних результатів педагогічного експерименту.

Вивчення філософських, медичних, психологічних, соціологічних педагогічних, досліджень підтвердило, що в контексті інклюзивного освітнього середовища, процес соціальної адаптації дошкільників характеризується специфічними цілями. Першочерговим завданням є створення сприятливих умов, що визначають основні напрямки формування у кожної дитини почуття приналежності та комфорту незалежно від особливостей їхнього психофізичного розвитку. Іншим важливим аспектом є стимулювання взаємодії між дітьми соціальної групи та дітьми з різними особливими освітніми потребами. Не менш значущим є завдання розвитку соціальних навичок, таких як уміння спілкуватися, співпрацювати та досягати взаєморозуміння незалежно від індивідуальних особливостей дітей. Крім того, ключовою метою є формування інклюзивної культури, в якій кожна дитина відчуває свою значущість та цінність.

У процесі теоретичного аналізу автором уточнено сутність понять «соціалізація», «соціальна адаптація» відповідно до тематики дослідження та з'ясовано стан розробленості проблеми особливостей інклюзивного навчання дітей із порушеннями мовлення в теорії і практиці освіти осіб з особливими освітніми потребами, розглянуто науково-теоретичні підходи до трактування основних понять дисертаційного дослідження, представлено вітчизняні законодавчі акти, у яких регламентовано запровадження та організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, порядок організації інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, формування ключових компетентностей, зокрема мовної, мовленнєвої, комунікативної.

Систематизація та узагальнення наукових досліджень дозволили визначити етапи експериментальної роботи (підготовчий – організаційний; основний – експериментальний; заключний – формування висновків), організаційно-педагогічні вимоги до проведення обстеження дітей із порушеннями мовлення. Автором було обґрунтовано компоненти, критерії та

показники рівнів стану сформованості соціальної адаптації дітей із порушеннями мовлення: соціально-емоційний, соціально-комунікативний, соціально-мотиваційний.

Були вивчені особливостей розвитку дітей із порушенням мовлення, здійснена комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дошкільників, з'ясований стан мовленнєвого розвитку даної категорії дітей.

З урахуванням зазначених компонентів, критеріїв і показників підібрано комплекси діагностичних завдань із системою оцінювання: соціальна адаптація постає саме як структурне утворення і містить основні компоненти: соціально-емоційний (емоційне благополуччя (уявлення про емоційний стан людини, виявлення конкретних соціально-емоційних взаємин); соціально-емоційна стабільність (позитивне ставлення до однолітків; прояви емпатії турботи до інших; здатність допомагати та радіти успіхам оточуючих); низький рівень тривожності в умовах закладу дошкільної освіти.); соціально-комунікативний (міжособистісна взаємодія з однолітками; соціально-поведінкова компетентність і комунікативні навички; комунікативна взаємодія з дорослими, однолітками.); соціально-мотиваційний (мотивація до комунікативної взаємодії (говоріння, аудіювання); соціальна мотивація (взаємодія дітей під час спільної діяльності); вмотивованість відвідування закладу дошкільної освіти.

Зібраний емпіричний матеріал показав, що досліджувана категорія дітей із загальним недорозвитком мовлення має низку суттєвих специфічних труднощів в процесі їх соціальної адаптації.

У ході дослідження обґрунтовано і впроваджено програму соціальної адаптації для дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, які навчаються в інклюзивному дошкільному закладі, яка має чітко визначені: мету, завдання, напрями, принципи, вимоги, методи і засоби та структуру:

- 1) Опосередкований вплив на соціальну адаптацію дітей із ЗНМ в закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням.
- 2) Педагогічну просвіту батьків з розвитку соціальної адаптації дітей із ЗНМ.
- 3) Особистісно-зорієнтований

підхід у роботі з дітьми із ЗНМ, що передбачає розвиток компонентів соціальної адаптації у комплексній взаємодії із комунікативним розвитком дошкільника.

Автором виявлено позитивну динаміку зросту високого та середнього рівнів й зменшення низького рівня за всіма трьома критеріями, які обрано як репрезентативні.

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше обґрунтовані та розроблені компоненти (соціально-емоційний, соціально-комунікативний та соціально-мотиваційний), критерії (емоційне благополуччя, соціально-емоційна стабільність, рівень тривожності в умовах закладу дошкільної освіти, міжособистісна взаємодія з однолітками, соціально-поведінкова компетентність і комунікативні навички, комунікативна взаємодія з дорослими, однолітками, мотивація до комунікативної взаємодії (говоріння, аудіювання), соціальна мотивація (взаємодія дітей під час спільної діяльності), вмотивованість відвідування закладу дошкільної освіти) та рівні соціальної адаптації дітей з порушенням мовлення в інклюзивному середовищі;

визначені та науково обґрунтовані корекційно-логопедичні підходи до соціальної адаптації дітей з порушенням мовлення в інклюзивному освітньому середовищі закладу дошкільної освіти;

розроблено та обґрунтовано програму соціальної адаптації для дітей із ЗНМ, що включає опосередкований вплив на соціальну адаптацію, педагогічну просвіту батьків з питань соціальної адаптації дітей, особистісно-зорієнтований підхід у роботі з дітьми із ЗНМ);

удосконалено систему взаємозв'язку фахівців закладу дошкільної освіти з інклюзивним навчанням з фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, вчителями-логопедами та батьками, які беруть участь у процесі соціальної адаптації дітей із ЗНМ;

набули подальшого розвитку зміст, форми та шляхи корекційно-логопедичної підтримки дітей із порушеннями мовлення з метою розвитку

комунікативної компетентності дошкільників та їх соціальної адаптації в колективі однолітків.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових конференціях різного рівня. Основні положення й результати дисертаційної роботи відображено в 9 наукових працях, серед яких: 6 статей у фахових виданнях України, 3 публікацій апробаційного характеру у збірках матеріалів науково-практичних конференцій.

5. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що науково обґрунтовано, розроблено та впроваджено комплекс діагностичних методик та педагогічних підходів для соціальної адаптації дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному середовищі, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню комунікативної готовності даної категорії дітей, покращить ефективність корекційно-виховної та логопедичної роботи фахівців мультидисциплінарної команди.

Результати дослідження можуть бути використані при: доповненні змісту освітніх компонентів циклу професійної підготовки здобувачів освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта та запровадженні до вибіркового освітніх компонентів закладу вищої освіти: «Спеціальні методики дошкільного виховання дітей з порушенням мовлення», «Основи інклюзивного навчання» та ін.; укладанні навчальних програм та розробленні методичних рекомендацій та посібників для навчання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення; впровадженні у практику роботи закладів дошкільної освіти з інклюзивним навчанням; методичних шляхів реалізації психолого-педагогічних умов соціальної адаптації дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення та організаційних засад психолого-педагогічного та логопедичного супроводу дітей, батьків та педагогів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 640 міста Київ,

комунального закладу «Вишневий ЗДО (ЦРД) «Росинка» в Київській області, заклад дошкільної освіти «Оленка» Чернігівської області.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. Позитивним є те, що авторка вперше ґрунтовно проаналізувала базові поняття дослідження (розділ 1), визначила компоненти, показники і критерії соціальної адаптації дітей із порушеннями мовлення, зосередила увагу на корекційно-логопедичному напрямі реалізації соціальної адаптації дітей із порушеннями мовлення в інклюзивному закладі освіти в рамках мультидисциплінарної взаємодії різних фахівців, з нашої точки зору, глибшої аргументації потребує розкриття програмно-методичного забезпечення і процес організації навчання дітей даної категорії в інклюзивному закладі освіти на основі яких базується проведене дослідження.
2. У роботі бажано більш ґрунтовно висвітити індивідуальний та диференційований підхід в реалізації корекційно-логопедичної роботи соціальної адаптації дітей із різними порушеннями мовлення, згідно результатів проведеного констатувального дослідження.

Разом з тим, висловленні зауваження та пропозиції мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного дисертаційного дослідження, яке є цілісним, має наукову новизну і практичне значення. Висновки дисертації сформульовано відповідно до завдань дослідження та отриманих результатів, які в повній мірі відображають основний зміст роботи.

З аналізу тексту дисертації рецензентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

7. Загальний висновок. Дисертаційна робота **Погребняк В.О.** «Соціальна адаптація дітей із порушеннями мовлення в інклюзивному

дошкільному закладі освіти», подану на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю: 016 – спеціальна освіта за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341).

Рецензент:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії
та логопсихології
УДУ імені Михайла Драгоманова

